

SKUPAJ PIŠEMO ZGODBE NAJLEPŠEGA MESTA

MAJA KALIN
PERSPEKTIVNA
BARJANKA Z VIZIJO
IN MNOGIMI INTERESI

Ljubljana

SPOZNAVAMO ZAVZETE, SKRBNE ČETRTNE SKUPNOSTI IN REKORDERJA V POMNENJU ŠTEVILA π . ZAGRETO POMAGAMO MALIM MEŠČANKAM - ČEBELAM. S PONOSOM PA TUDI OHRANJAMO SPOMIN NA HEROJSKO ZGODOVINO NAŠEGA MESTA.

Ljubljana ima rada čebele, čebele pa njo

»Če bi čebela izginila z obličja sveta, bi človeku ostala ne več kot štiri leta življenja. Nič več čebel, nič več opravevanja, nič več rastlin, nič več živali, nič več človeka,« je izjava, ki so jo zmotno pripisali Albertu Einsteinu. Vendar vsaka sprememba v naravi močno vpliva na čebele. Da bi se to zavedanje razširilo med vse ljudi, so 20. maj razglasili za svetovni dan čebel. Seveda le en dan, ki nas spomni na te pridne delavke, ni dovolj. Da bodo lahko svoje delo dobro opravile, moramo nanje pomisliti prav vsak dan. MOL se iz leta v leto trudi, da bi tudi te male meščanke živele udobno, polno, zdravo in varno življenje.

AJDA BORAK

Tradicija čebelarstva sega res daleč v preteklost, v čas prvih prazgodovinskih naselbin. V najstarejših naseljih, gradiščih iz bronaste dobe na vzhodnem delu današnje MOL, denimo na hribu Zid, na Jančah, Kaplovem hribu, Molniku, pri Zagradišču in drugod, so našli ostanke opreme, ki kažejo na dobro razvito živinorejo, poljedelstvo in čebelarstvo. Takrat so se naselili čebelji roji. Tak način čebelarstva je bil tudi na območju Podlipoglava, Brezij in Besnice poznan vse do druge svetovne vojne. Arhivski viri pričajo o izjemnem pomenu, ki ga je čebelarstvo imelo za Ljubljano. Zanimiv dokaz o tem je tudi ime vasi Medno, ki se ji je prej reklo Medovno – to je bila vas, kjer so živeli čebelarji.

V začetku 19. stoletja so čebelarji množično trgovali z medom, voskom in tudi s čebelami. Kasneje je zaradi pojava bistveno cenejšega industrijsko pridelanega sladkorja in pa petroleja, ki je začel izpodrivati vosek, čebelarstvo nekoliko zastalo. Vendar je že konec stoletja na Kongresnem trgu potekala živahna prodaja medu na debelo, prodaja medu na drobno pa je vse do uvedbe tramvajske proge leta 1901 potekala na ulici ob Ordinariatu nadškofije Ljubljana, ki še danes nosi ime Medarska ulica.

Danes na območju MOL delujejo kar trije odstotki vseh slovenskih čebelarjev, ki imajo več kot 4500 panjev in so povezani v pet čebelarških društev (Barje, Ljubljana Moste - Polje, Tacen, Ljubljana Center in Društvo Urbani čebelar). Čebelarška zveza Slovenije že 10 let podeljuje občinam naziv Čebelam najbolj prijazna občina. MOL se zaradi dobrega dela na področju varovanja čebel in razvoja čebelarstva, skrbi za biodiverzitetno in za vse opravevalce, ne le za medonosno čebelo, ter za vsa prizadevanja v okviru Čebelje poti in izvajanja projekta URBACT – BeePathNet ponaša z enim tretjim in dvema drugima mestoma ter z dvema nazivoma Čebelam najbolj prijazna občina – v letih 2017 in 2019.

Čebelarška zveza Slovenije je leta 2017 pri OZN predlagala razglasitev svetovnega dneva čebel. Za praznik teh malih delavk so določili 20. maj, na katerega se je rodil pionir slovenskega čebelarstva Anton Janša. Dan, posvečen čebelam in drugim opravevalcem, ki imajo pomembno vlogo pri prehranski preskrbi in so hkrati tudi kazalniki stanja lokalnega okolja, letos praznujemo že petič.

Mestni čebelarji so pravzaprav predhodniki klasičnih čebelarjev. Urbano čebelarstvo namreč ni nov modni trend, ampak je staro natanko toliko, kot so stara prva mesta, torej okrog 5000 let. Širjenje urbanega čebelarstva pa je vsekakor sovpadlo s težnjo po samooskrbi in samopridelovanju. Trend življenja v digitalnem svetu se obrača in ljudje se vnovič vračajo k življenju, povezanemu z naravo. »V svetovnem merilu po količini čebel Ljubljana izstopa,« pravi Gorazd Trušnovec, ustanovitelj, pobudnik in predsednik društva Urbani čebelar – v nasprotju z drugimi prestolnicami je Ljubljana res zelena prestolnica, obkrožena z gozdovi, ki jim ponujajo dovolj hrane. Čebele torej kljub svoji številčnosti niso lačne.

Ponovni razcvet urbanega čebelarstva se je začel v Parizu, ki danes velja za svetovno prestolnico mestnega čebelarstva. Jean Paucton, ki je bil zaposlen kot scenograf v pariški operi, sicer pa strasten ljubiteljski čebelar, je pred skoraj tremi desetletji na strehi opere postavil prvi panj. Danes čebele domujejo na strehah številnih pariških kulturnih institucij, nebotičnikov, poslovnih zgradb, celo na strehi katedrale Notre-Dame.

Leta 2012 je francoska znanstvena raziskava dokazala, da so mestne čebele bolj krepke, bolj zdrave in da celo živijo dlje od podeželskih vrstnic, kar so pripisali večji biotski pestrosti v mestu in manjši uporabi pesticidov. Ovrgli pa so tudi strahove, da mestni med vsebuje težke kovine, prašne delce in strupene snovi. O mitu, da je mestni med bolj zdrav od podeželskega, pa Gorazd Trušnovec pravi takole: »Kvečjemu lahko govorimo o tem, da naj bi bile mestne čebele bolj zdrave kot čebele v podeželskem okolju, obremenjenem z intenzivnim kmetijstvom.« Znane čebelarške prestolnice so tudi Berlin, Sydney, Hongkong, Johannesburg, Vancouver in New York.

V Ljubljani je po pariškem zgledu pred natančno desetletjem postavil prvi urbani panj slovenski pionir urbanega čebelarstva Franc Petrovčič. Na streho Cankarjevega doma je naselil tri čebelje družine. Kmalu je ugotovil, da biotska pestrost mestne vegetacije omogoča čebelam obilno pašo od zgodnje pomladi do pozne jeseni, torej celo daljše obdobje kot na podeželju. Nad njegovim delom se je navdušil Gorazd Trušnovec. Na vprašanje, koliko je urbanih čebelarjev danes in koliko medu pridelajo, je skoraj nemogoče odgovoriti, pravi. »Po nekem štetju naj bi bilo znotraj obvoznice 850 čebeljih družin. Naše društvo pa trenutno šteje 50 članov, vendar jih nekaj prihaja tudi

Kako (lahko) pomagamo čebelam?

- MOL v sodelovanju z BTC-jem že osmo leto zapored izvaja projekt Pomagajmo čebelici, ocvetličimo mesto. Letos je v ospredju ozaveščanje o pomenu avtohtonih medovitih rastlin, ki pomembno pripomorejo k čebelji paši ter vrtnarjenju v urbanem okolju.
- Na travnikih kosimo cvetoče rastline šele po njihovem cvetenju. Na izbranih javnih zelenih površinah v mestu na kasnejšo košnjo opozarjajo table »Pokosili bomo, ko se bodo najedle čebele«.
- Posadi rožo za čebelo! Prav vsak lahko na okenski polici, na vrtu ali balkonu posadi katero od medovitih rastlin. Izbor je res pester in primeren za vse okuse in okolja: sivka, koriander, timijan, mačja meta, žajbelj, ognjič, sončnica, koromač ...
- Z medovitimi rastlinami, ki privabljajo čebele, so lani v okviru Evropskega tedna mobilnosti ozelenili nadstrešnice treh postajališč LPP.
- Društvo Urbani čebelar zasebnikom in podjetjem ponuja najem ali gostovanje panja. Trenutno sodelujejo z 12 podjetji in javnimi ustanovami, ki so čebelam ponudili dom.

Ljubljanski med

Kostanjev, cvetlični in gozdni med so produkti ljubljanskih brenčečih meščank. V Ljubljani pridelan med je izredno kakovosten. Naziv Ljubljanski med lahko uporabljajo čebelarji, ki so vključeni v Čebeljo pot, pridelajo enega od omenjenih vrst medu in so pristopili v sistem SMGO – Slovenski med z geografsko označbo. Je blagovna znamka, ki ima lastno celostno podobo in je dragoceno protokolarno darilo.

iz drugih mest.« Izjemno povečanje zanimanja za urbano čebelarstvo in domačo pridelavo medu pa pripisuje prepletu več dejavnikov, »od slovenske tradicije čebelarjenja, ki je tako rekoč del naše identitete, nacionalnega karakterja z logiko 'naredi sam' do vse večje okoljske ozaveščenosti oziroma želje storiti nekaj pozitivnega za biotsko pestrost v okolju prek storitve opravešanja, ki jo za nas opravljajo čebele. Vse bolj pomembna pa je tudi samopreskrba oziroma krajšanje prehranskih poti, saj vemo, da bosta v bližnji prihodnosti že dve tretjini svetovnega prebivalstva živeli v mestih.« Ker smisel urbanega čebelarjenja ni v gospodarskem pridobivanju medu, ker čebelarji ne sporočajo količine pridelanega medu in se o tem ne vodi skupnih evidenc, je nemogoče reči, koliko medu vsako leto nastane v urbanih panjih, še dodaja Trušnovec. Društvo Urbani čebelar zasebnikom in podjetjem ponuja tudi najem oziroma gostovanje panja. Najemi, pravi Trušnovec, pri zasebnikih večinoma trajajo leto ali dve, toliko da se naučijo čebelarjenja, »gre za neke vrste individualno izobraževanje«. Z nekaterimi podjetji, ki se zavzemajo za zeleni pristop k okolju, pa so razvili dolgoletna partnerstva. »Povpraševanja je v resnici veliko več, vendar sem zaradi časa, stroškov, logistike in ne nazadnje ogljičnega odtisa za zdaj omejen na notranjost ljubljanske obvoznice,« pojasnjuje. Glavna prednost urbanega čebelarjenja je biotska raznovrstnost, ki je v mestih bistveno večja kot na podeželju. Ravno zaradi te raznovrstnosti imajo čebele v mestih daljše in pestrejšje obdobje paše.

MOL je leta 2015 v okviru projekta Zelena prestolnica Evrope zasnovala in postavila Čebeljo pot, ki povezuje čebelarje in čebelarska društva ter številne druge ustanove s področja izobraževanja, kulture, zdravstva, gospodarstva in komercialne. Danes Čebelja pot šteje že več kot 40 članov. Glavni namen je bil združiti enako misleče ljudi, ki bodo z različnimi dejavnostmi skrbeli za dobrobit čebel v mestu in pomagali širiti glas o njihovem

pomenu. V prvi vrsti pa je to postala fizična pot, ki povezuje mesto in podeželje v celoto. Sprehod po njej obiskovalcem razkrije kulturno in naravno dediščino Ljubljane, povezano s čebelarstvom. Pelje jih skozi zgodovino in sedanost, opazujejo lahko aktivne čebelarske procese ter okušajo in kupujejo med in druge vrste čebeljih pridelkov. Del poti pa je usmerjen tudi v prihodnost čebelarstva, v njegov nadaljnji razvoj – tako imenovani možganski trust in inkubator za razvoj novih podjetniških idej na področju čebelarstva.

Čebelja pot je prepoznana tudi v mednarodnem merilu. Leta 2017 je prejela evropsko nagrado URBACT – Good practice award. Gre za program evropskega teritorialnega sodelovanja, katerega namen je spodbujati in podpirati trajnost in celovit urbani razvoj. Poslanstvo programa, ki sodi med instrumente evropske kohezijske politike, je mestom omogočiti, da skupaj razvijajo celostne rešitve za urbane izzive tako, da se povezujejo, delijo izkušnje in se iz njih učijo ter spoznavajo dobre prakse za izboljšanje urbanih politik.

Čebelja pot se vije skozi celo mesto – brenčanje zaslišimo na vrtu Plečnikove vile v Trnovem, kamor si je arhitekt v svojem neklasičnem stilu dal postaviti čebeljak s petimi panji, pred Lekarno Ljubljana najdemo dva čebelnjaka, brenči na strehah Cankarjevega doma ter B&B hotela Park, čebele letajo vzdolž grajskega hriba, celo v BTC-ju na travniku za vodnim mestom Atlantis, panje najdemo na strehi vladne palače, pa na strehah Urbanističnega inštituta v Trnovem, SKB banke na Ajdovščini, Računskega sodišča, Petrolove upravne stavbe, Srednje trgovske šole na Poljanah ... V Čebeljo pot se je vključil tudi Biotehniški izobraževalni center Ljubljane, ki v svoji trgovini KRUHarije in CUKRNije na Izanski 10 ponuja izdelke, pripravljene v lastni pekarni in slaščičarni. »Če je mesto prijazno do ljudi, je tudi do čebel, in obratno. Človek je povezan s čebelo, odkar je ozaveštil svoje bivanje na tem planetu,« je Trušnovec sklenil naš pogovor.

Mojstri opravešanja

V naravi ni nič stalnega, ker je vse v gibanju, v nenehnem spreminjanju in preoblikovanju ter večnem iskanju novega ravnovesja, tako so sestavni del narave postala tudi mesta. Po napovedih bosta že kmalu dve tretjini človeštva živeli v mestih. Zato so nujne iniciative za iskanje ravnovesja v smeri gradnje prijetnega, harmoničnega življenjskega okolja. Ozaveščenost Ljubljančanov se iz leta v leto dviguje, zavedajo se svoje pravice do življenja v zdravem okolju in pri njegovem ustvarjanju tudi aktivno sodelujejo. Vse več se govori o samooskrbi, o prehranski verigi, s pomočjo urbanega čebelarjenja pa se je dvignila tudi zavest o vlogi opravešalcev pri biotski raznolikosti v mestih ter o čebelah kot glasnicah zdravega življenjskega okolja. »Ker imamo stacionarne panje, se med nabira po malem vso sezono. Podeželskim čebelarjem se zgodi, da zaradi slabega vremena ne iztočijo niti kozarca medu, medtem ko v mestu ravno zaradi biodiverzitete lahko zmeraj pričakujemo vsaj minimum čebeljega pridelka,« pravi Trušnovec.

Približno 80 odstotkov kmetijskih in divjih rastlin brez opravešanja enostavno ne bi uspevalo. Opravešanje vpliva tako na količino kot na kakovost hrane – dokazali so namreč, »da se iz cvetov, ki so bolj opravešeni, razvijejo ne le večji, ampak tudi lepši, bolj obstojni in hranljivi plodovi,« pravi dr. Danilo Bevk z Nacionalnega inštituta za biologijo.

Opravešanje sicer največkrat povezujemo z medonosno ali kranjsko čebelo, ki pa še zdaleč ni

edina opravešalka. Za vsaj polovico opravešanja v kmetijstvu, v naravi pa še za bistveno večji delež, so zaslužni divji opravešalci, ki so mnogo bolj učinkoviti kot medonosne čebele. Kot je pojasnil dr. Bevk, je v Sloveniji doslej poznanih več kot 570 divjih čebel, med katere sodijo tudi čmrlji in čebele samotarke, ki slovijo kot izvrstni opravešalci. Pri nas imamo kar 35 vrst različnih čmrljev, ki živijo v čmrljih družinah, ki jih sestavljajo matica, delavke in del leta tudi samci. Čeprav čmrlji delujejo okorni ter nekoliko nerodni in počasni, so marljivi delavci, ki opravešijo dva- do štirikrat toliko cvetov kot čebele, na cvetu pa pustijo več cvetnega prahu, kar je pri opravešanju najpomembnejše. En čmrlj torej opravi veliko več dela kot ena čebela. Prav tako uspešne so pri opravešanju čebele samotarke. To so čebele, ki same skrbijo vsaka za svoje gnezdo, ki je v luknji v lesu, tleh ali pa v votlem rastlinskem stebelu. Te čebele so zelo raznolike – najmanjše merijo le tri milimetre, največje lesne pa kar 25 milimetrov. Samotarke so zelo učinkovite delavke, ena namreč lahko opravi delo kar stotih medonosnih čebel.

Da pa opravešalci lahko svoje delo dobro opravijo, potrebujejo primerno okolje. Njihov najpomembnejši življenjski prostor so pisani cvetoči travniki, te pa so spremembe v okolju v zadnjih desetletjih zelo prizadele. Pomembna značilnost biodiverzitete je izjemna povezanost organizmov, ki sami ne bi mogli preživeti, skupaj pa tvorijo edinstven preplet, ki oblikuje življenje na našem planetu.

Mojstri opravešanja je nastal na pobudo projekta LIFE Naturaviva in dr. Danila Bevka. Več o tem projektu, katerega cilj je seznaniti čim več prebivalcev Slovenije z biodiverzitetjo, lahko preberete na spletni strani naturaviva.si.